

SALDIRGANLIK ENVANTERİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI

Hilal ÇELİK *
Mustafa OTRAR **

ÖZET

Bu çalışmada, Saldırganlık Envanteri'nin (SE) (Aggression Inventory) Türkçeye uyarlanması ve ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma verileri, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde eğitim gören toplam 438 (148 bayan, 290 erkek) üniversite öğrencilerinden elde edilmiştir. Envanter, (SE) 30 maddeli, beşli Likert tipi bir ölçme aracıdır. Çalışmada, envanterin orijinal faktör yapısına bağlı kalınarak geçerliliği test etmek üzere ölçüt bağımlı geçerlik yönteminden yararlanılmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlik analizi sonucunda SE ile saldırganlık ölçeği (SÖ) arasında ($r = .766$) istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Envanterin güvenirliğini test etmek üzere Cronbach alpha, madde-toplam, madde-kalan, madde ayırtedicilik ile test-r-test metotları kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde envanterin Cronbach Alpha değeri $\alpha = .823$, test-r-test güvenirlik katsayısı ise " $r = .528$ " olarak bulunmuştur. Saldırganlık Envanterinin madde toplam korelasyon değerlerinin " $.229$ " ile " $.689$ " arasında, madde kalan korelasyon değerlerinin ise " $.134$ " ile " $.619$ " arasında değiştiği görülmüştür. Madde ayırtedicilik analizi neticesinde ise her maddenin ayırt ediciliğinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Saldırganlık Envanteri'nin değişik saldırganlık tepkilerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar sözcükler: Saldırganlık, geçerlik ve güvenirlik

THE ADAPTATION OF AGGRESSION INVENTORY INTO TURKISH: VALIDITY AND RELIABILITY STUDIES

SUMMARY

In this study it is intended to test the validity and reliability of the Turkish adaptation of the Aggression Inventory (AI). In this context, the data of research has been attained from 438 (M =290, F=148) university students studying in different faculty of

* Araş. Gör., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik A.B.D

**Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik A.B.D

Marmara University, in 2008-2009 academic year. The inventory used in the research has 30 items, Likert type and 5 point response format. Criterion related validity method was used to determine validity of inventory. Criterion related validity was shown that there was significant correlation between Aggression Inventory and Aggression Questionnaire ($r=.766$). In order to calculate the reliability, Cronbach alpha, item-total correlations, item remainder correlations, and test-retest methods were applied. Cronbach alpha coefficient of the inventory was found “.823”; test-retest correlation coefficient was “ $r=.528$ ”. Item-total correlation co-efficiencies vary between “.229” and “.689”. Item-remainder correlation co-efficiencies’ values ranged between “.134” and “.619”. According to the results of item analysis, all item had a high discrimination index value. The results indicated that the Aggression Inventory can be used to determine a valid and reliable measure of various reactions of aggression.

Key words: Aggression, reliability and validity

Diğerler insanlarla ilişki kurmak, karmaşık sosyal dünyadaki en önemli uğraşlardan biridir. Sosyal davranışların kaynağı, bebekliğin ilk günlerine kadar dayanmakla birlikte, insan yavrusunun gelişimine paralel bir seyir izlemektedir. İnsan yavrusu büyüdükçe diğer insanlarla karşılaşır ve onların varlığının farkına varır. Bu durum sosyal gelişimin kaçınılmaz ve devamlı bir koşuldur. Başkaları ile ilişki kurmanın olumlu ve olumsuz yönlerinin gelişimi örneğin saldırganlık, bu nedenle büyük önem taşımaktadır (Morgan, 1998).

Genel olarak “başka kişiyi/kişileri incitmeyi ya da ona/onlara zarar vermeyi amaçlayan davranış” biçimi olarak tanımlanan saldırganlık farklı kuramcılar tarafından farklı şekillerde ele alınarak tanımlanır. Berkowitz (1987) saldırganlığı canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış biçimi olarak tanımlayarak niyet kavramını ön plana çıkarırken, Bandura (1973), ise kasıt/niyet kavramına dayalı olarak saldırganlığı açıklamak yerine, sosyal kuralları bozan ya da yıkan zarar verici davranış kalıpları içinde değerlendirmeyi uygun bulmuştur

Freud, saldırganlığı doyum sağlayıncaya kadar tırmanan, açlık ve susuzluk dürtüleri gibi doğuştan gelen bir dürtü olarak ele almıştır. Ona göre toplumun önemli işlevlerinden biri, saldırganlık dürtüsünü yapıcı ve sosyal açıdan kabul edilebilir kanallara yöneltebilmektir (Morris, 2002). Tıpkı Freud gibi Lorenz’de, saldırganlığın doğuştan kazanılmış bir güdü olduğunu savunmuş ve saldırganlığı esas olarak dış uyaranlara karşı tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak bir uyarılma olarak tanımlamıştır (Fromm, 1993).

Dollard, Doob, Miller, Mowrer, ve Sears (1998)'in geliştirdiği Engellenme-Saldırganlık hipotezine göre saldırganlığın ortaya çıkması için daima bir engellenme durumuna ihtiyaç vardır ve saldırganlık daima engellenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Nevarki Dollard ve arkadaşlarının ortaya attığı bu görüş kısa zamanda sorgulanmaya başlanmış ve sonuç olarak engellenmenin saldırganlığın oluşumunda önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmiş olmasına karşın, engellenmenin her zaman saldırganlığa yol açtığı ve saldırganlığın zorunlu olarak engellenmeden kaynaklandığı görüşü reddedilmiştir (Well & Miller, 1993).

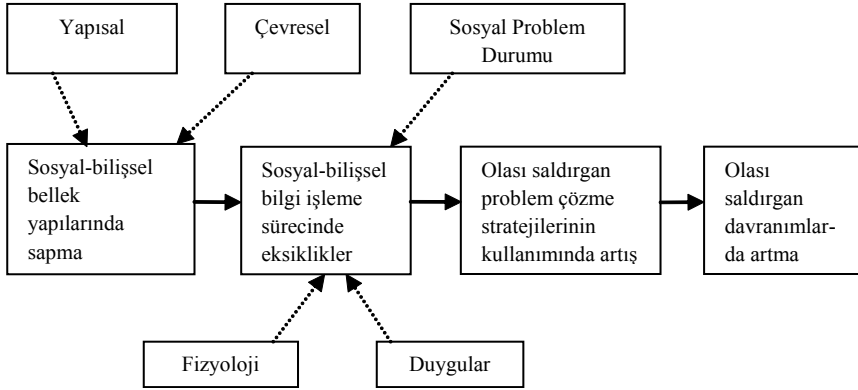
Engellenme saldırganlık hipotezini yeniden ele alan ve üzerinde değişiklikler yapan Berkowitz (1987), engellenmenin belirli koşullar altında olumsuz duygular ürettiğini ve bu olumsuz duygular neticesinde engellenmenin saldırganlığı doğurduğunu ileri srmştir. Berkowitz (1964), olumsuz duygulanım ile birlikte engellenmenin, saldırganlığı meydana getirebilmesi için önemli olan koşullardan biri olarak o anda çevrede bulunan saldırganlık ipuçlarını göstermiştir.

Sosyal ğrenme kuramına göre saldırganlık gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilir ve davranış ne kadar sık pekiştirilirse o derece kalıcı olur. Bu kuram açısından hoş olmayan deneyimlerin yol açtığı duygusal uyarılma, geçmişte pekiştirilmiş davranışa bağlı olarak farklı davranışlara yol açar. Sosyal ğrenme kuramı: a) saldırganlığın engellenme deneyimine gösterilebilecek çeşitli tepkilerden yalnızca biri olduğunu, b) saldırganlığın, dürtü benzeri özellikleri olmayan ve sonuç olarak davranışın beklenen sonuçlarından etkilenen bir tepki olduğunu öne sürer (Atkinson & Atkinson.1999.s:412).

Biyolojik temelli kuram ise, merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemin saldırganlığa yol açtığını ne sürmektedir. Araştırmacılar zayıf beyin fonksiyonların özellikle frontal ve temporal lop işlevlerindeki yetersizliklerin saldırganlığın oluşumunda etken bir rol oynadığına vurgu yapmaktadırlar (Liu, 2004). Biyolojik temelli kuramcılar ayrıca, nrotransmitr (norepinefrin, dopamin vb...) hücrelerin saldırganlığın ortaya çıkışına ve artmasına rol oynadığını da ileri sürmektedir (şenel, 2003; Liu, 2004; Aronson, Wilson, Akert.2005).

Sosyal bilgi işleme teorisine göre ise, sosyal davranışlar bireyin yaşamının ilk yıllarından itibaren edindiği ve öğrendiği “senaryolar” ya da “şemaları” tarafından kontrol edilir. Sosyal bilgi işleme modeli, temel sosyal problem çözme stratejileri üzerinden, sosyal davranışları açıklamak üzere oluşturulmuş bir modeldir. Sosyal problem çözme stratejileri ardışık bir sıra izleyen çeşitli aşamalardan meydana gelmiştir. Bu aşamalara, bireyin yaşamın ilk yıllarından itibaren içselleştirdiği yaşantıların temsilini oluşturan kümülatif bir yapı olan senaryoları ya da şemaları rehberlik eder (Jarvinen, 2001).

Sosyal bilişsel bilgi işleme süreçlerine göre saldırgan davranışların oluşumunun ana hatları şekil.1’de verilmiştir.

Şekil 1. Sosyal-Bilişsel Bilgi İşleme Mekanizmalarına Göre Saldırgan Davranışın Ana Hatları (Pakaskahti, 2000, s:469).

Ferris ve Grisso (1996) ise yukarıdaki açıklamaların dışına çıkarak, saldırganlığı kişinin kendisine ya da başkalarına yönelik sergilediği yıkıcı/zarar verici nitelikteki davranış biçiminde olabileceği gibi, bireyin kendini korumak için gerekli ya da alternatif bir davranış biçiminde de olabileceğini ileri sürer. Saldırganlık ile ilgili yapılan pek çok araştırma, saldırganlığın her zaman açık ya da örtük bir tehdide karşı verilen bir tepki olmayıp bazen de zihinsel rahatsızlıkların ve/veya çeşitli kişilik bozuklukların, hastalıkların (epilepsi, alkolizm, şizofreni, vb...) bir sonucu olarak ortaya çıkabilen bir davranış biçimi olduğunu da ortaya koymuştur (Liu, 2004).

Saldırganlık üzerine yapılan bu tanımlar, başka araştırmacılar tarafından desteklenmekle beraber, pek çok araştırmacı, tek başlık altında saldırgan davranışları tanımlamak yerine, farklı saldırganlık türlerinin var olduğunu ve bunların birbirinden farklı şekillerde tanımlanması gerektiğini ileri sürmüştür. Buna dayanak noktası olarak da araştırmacılar, farklı uyaranların, farklı fizyolojik, psikolojik ve zihinsel süreçlere birleşerek birbirinden farklı saldırganlık türlerinin oluşumuna kaynaklık etmesini göstermektedir (Gehlbach, 2000; Morris, 2002; Lui, 2004a).

Bundan hareketle Feshbach (1970), saldırganlığı 2 alt tipe ayırmaştırılarak tanımlar; Birinci Alt Tip: “Duygusal”, “tepkisel”, “koruyucu”, “atılgan” ya da “sıcakkanlı” saldırganlık başlığı altında başkaları tarafından başlatılan fiziksel ya da sözel saldırıya karşı verilen sert tepki olarak tanımlanır. Bu saldırganlık türü, nispeten duygusal üstünlük ve kontrol kurmayı amaçlamaktadır. İkinci Alt Tip ise: “yıkıcı”, araçsal”, proaktif” ya da “soğukkanlı” saldırganlık olarak adlandırılır. Bu saldırganlık türü ise; başkalarına karşı üstünlük, hâkimiyet kurmayı ve onlara hükmedip kontrol etmeyi amaçlayan davranış biçimleri olarak tanımlanır (Lui, 2004b).

Dodge ve Coie (1987), ise saldırganlığı tepkisel (reactive) ve proaktif (proactive)

olmak üzere iki kategoriye indirgeyerek açıklar. Tepkisel saldırganlık; sezilen bir tehdide, korkutucu bir olaya ya da düşmanlık niyeti taşıyan belirli ya da belirsiz kışkırtıcı davranışlara karşı verilen koruyucu/savunmacı ya da misilleyici tepki olarak tanımlanmıştır. Tepkisel saldırganlığın amacı, algılanan tehdidi ortadan kaldırmaktır. Buna karşın proaktif saldırganlık ise, ortada herhangi bir kışkırtıcı olmadan başkalarına karşı zarar vermeyi, üstünlük ya da baskı kurmayı amaçlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Marcus & Kramer 2001).

Buss (1961) saldırganlığı üç boyut içinde sınıflandırmayı uygun bulmuş ve saldırganlığı; a) fiziksel ya da sözel saldırganlık, b) aktif ya da pasif saldırganlık, c) doğrudan ya da dolaylı saldırganlık şeklinde kategorize etmiştir. İttirmek, baskı yapmak, çekiştirmek, vurmak, ısırarak, vb davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak gösterilirken, sözel iletişim yoluyla psikolojik olarak karşıdaki kişiye incitmek ve ona zarar vermek ise, sözel saldırganlık olarak tanımlanmıştır. Aktif saldırganlık, amaca yönelik bir davranış olup, bu davranış biçiminde saldırganının kurbanı acı çektirme ve canını yakma amacı esastır. Pasif saldırganlık ise, aktif saldırganlık zıttı olup karşıdaki kişiye aktif olarak tahribat vermek yerine, onun amacını gerçekleştirmesine engel olmak olarak tanımlanabilir. Doğrudan saldırganlık karşıdaki kişiyi kışkırtmaya ya da öfkelenmeye neden olabilecek zararlı uyarıların direkt olarak karşıdaki kişiye gönderilmesi sonucunda oluşan saldırganlık türü iken, dolaylı saldırganlıkta ise dolambaçlı yollarla karşıdaki kişiye zarar verici uyarıların gönderilmesi söz konusudur (Walker & Richardson, 1998).

Buss & Perry fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlığın “diğerlerini incitmeye ya da onlara zarar vermeyi” içerdiği sonuca varmışlar ve bu saldırganlık türlerinin ayrıca saldırganlığın davranışsal bileşenini temsil ettiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte Buss & Perry Öfke'nin, “fizyolojik uyarılma ve saldırganlığa hazırlanmayı” içerdiği ve saldırganlığın duygusal bileşenini oluştururken ve düşmanca saldırganlığın ise “acımasızlık ve haksızlık duyguları”nı içerdiğini ve saldırganlığın bilişsel bileşenini temsil ettiğini sonucuna varmışlardır (Felsten & Hill, 1999).

Ferris ve Grisso (1996), saldırganlığı, olumlu ve olumsuz saldırganlık olmak üzere ikiye ayırarak tanımlamayı uygun bulmuştur. Olumlu saldırganlık, bireyin fiziksel mevcudiyetini ve bireyselliğini korumasına yardımcı olan, bireylerin sosyal çevresinde kendi bireysel egemenliklerini, üstünlükleri kurmasında ve bunun derecesini arttırarak devam ettirmelerine yardımcı olan araç niteliğindeki saldırganlık türü olarak tanımlanmıştır. Olumsuz saldırganlık ise, her iki taraftan birini hem kurban, hem de suçlu durumuna düşürecek, fiziksel tahribatın yüksek olduğu, psikolojik ve duygusal travmaların yaşandığı ve ayrıca finansal kayıpları da neden olabilecek nitelikteki olumsuz, zarar verici davranışları içeren saldırganlık türü olarak tanımlanmıştır.

Berkowitz (1987, 1990) ise saldırganlığı; 1) düşmanca (hostile) ve 2) araçsal (instrumental) saldırganlık olmak üzere ikiye ayırır. Düşmanca saldırganlık hedefin tahriklerince güdülenen, saldırgan kişinin karşıdaki kişiyi, durumu, nesneyi sevmemesi ya da nefret etmesinden kaynaklanan, içinde öfke ve düşmanlık duygularını da barındıran

ve temel amacı, hedefe zarar vermeyi içeren saldırganlık türü olarak tanımlanır. Araşsal saldırganlık ise; hedefin tahriklerinden etkilenmeyen, içinde düşmanlık ve öfke barındırmayan, bir amaca ulaşmak ya da kişisel ihtiyaçları karşılamak için yapılan saldırganlık türüdür (Aronson, Wilson & Akert, 2005).

Megarge ve Hakanson'a göre ise saldırganlık; fiziksel, sözel, aktif ve pasif saldırganlık olmak üzere dört başlık altında sınıflandırılır. Fiziksel saldırganlık kişinin bedenini ya da herhangi bir silahı kullanarak organizmaya saldırmadır. Fiziksel saldırganlığın iki önemli sonuç vardır. Bunlardan birincisi: fiziksel saldırganlık sayesinde bireyin karşılaştığı engelin üstesinden gelmesi ya da engeli tamamen ortadan kaldırması ve zararlı uyaranları (davranışları) devre dışı bırakmasıdır. İkincisi ise zararı, acıyı ya da ıstırapı yaşayan, eylemi gerçekleştiren değil, bir başka kişidir. Sözel saldırganlık ise, başka bir kişiye sözel kanallarla zararlı uyaranlar gönderen tepki olarak tanımlanır. Sözel saldırganlığın, karşıdaki kişiyi tehdit etme ve varlığını reddetme olma üzere iki türü vardır. Aktif saldırganlık, kurbanı kasıtlı ve bir amaca yönelik olarak zarar verici uyaran gönderen davranışsal tepki olarak tanımlanır. Pasif saldırganlıkta ise, kurbanın ulaşmak istediği amacın engellenmesi olarak tanımlanır (Allende, 2004).

Gladue (1991) ise saldırganlığı fiziksel, sözel, dürtüsel ve saldırganlıktan kaçınma olmak üzere 4 başlık altında sınıflandırarak açıklar. En yaygın saldırganlık türü olan fiziksel saldırganlık; kişisel aşağılanmaya veya hakarete karşı koymak ya da provokatif durumlara tepkide bulunmak amacıyla fiziksel güç kullanımını içeren saldırganlık türü olarak kavramsallaştırılır. Bu saldırganlık türünde taraflar arasında fiziksel çatışma söz konusudur. Sözel saldırganlık buyurganlığa, eleştirilmeye, aşağılanmaya ve fiziksel ihlale karşı verilen sözel tepkiler olarak tanımlanırken, dürtüsel saldırganlık ise karar verme ve engellenme toleransının sırasıyla ilgilidir. Bir diğer saldırganlık türü olan saldırganlıktan kaçınma ise herhangi bir çatışma durumundan uzak durmayı içeren her türlü eylem olarak tanımlanır.

Björkqvist'e göre saldırganlığın ifade biçimleri (örneğin fiziksel, sözel, aktif, dolaylı saldırganlık) yaşın gelişimine bağlı olarak değişir. Björkqvist Österman ve Kaukianen, özellikle dolaylı saldırganlığın olgunlaşmadan etkilendiği görüşünü taşımaktadırlar Maccoby ve Jacklin'e göre, kızların sözel becerileri, erkeklere nazaran daha çabuk gelişir. Kızlar, erken dönemlerde kazandıkları dil becerileri sayesinde saldırganlığı ifade etme biçimlerinde fiziksel saldırganlık yerine, daha farklı stratejiler ve iletişim becerileri kullanırlar (örneğin; dolaylı saldırganlık). Björkqvist ve çalışma arkadaşları yaptıkları çalışmalarda sosyal beceriler ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi doğrular niteliktedir. Björkqvist ve arkadaşları kız (11 yaş) ve erkek (15 yaş) ergenler üzerinde yaptıkları araştırma neticesinde, kızların erkeklere nazaran sosyal becerilerinin daha yüksek ve dolaylı saldırganlığı daha fazla kullandıklarını saptamışlardır. Buna karşın erkeklerin öfkelenmelerinde fiziksel saldırganlığa daha çok başvurduklarını bildirmektedirler. Bununla birlikte sözel saldırganlık tarzının kullanılmasında kız ve erkek ergenler arasında bir farklılık bulunmamıştır (Akt: Walker & Richardson, 1998).

Ülkemizde konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında, saldırganlık ile ilgili bazı

ölçme araçlarının mevcut olduğu görülmektedir. Ancak farklı uyaranların, farklı fizyolojik, psikolojik ve zihinsel süreçlerle birleşerek birbirinden farklı saldırganlık türlerinin oluşumuna kaynaklık ettiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Gladue (1994) tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri (SE), farklı saldırganlık türlerinden birkaçını ölçmeye imkân tanımı olduğuna önemlidir. Bu doğrultuda, bu çalışmada Saldırganlık Envanteri (SE)'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türk kültürüne kazandırılması ve alana zenginlik katması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma bir ölçme aracı uyarlama çalışması niteliğindedir. Araştırmanın amacına uygun olarak çalışma, Gladue (1994) tarafından modife edilen Aggression Inventory (Saldırganlık Envanteri)'nin Türkçeye uyarlanması işlemlerini içermektedir. Bu amaç doğrultusunda ilgili ölçme aracının Türkçeye çevrilmesi ve ölçüt bağımlı geçerlik analizinin yapılmasının yanı sıra güvenilirlik analizlerinden, iç tutarlık, madde toplam, madde kalan madde ayırtedicilik analizleri ve test-r-test hesaplama işlemleri yapılmıştır.

Örneklem

Saldırganlık Envanteri (Aggression Inventory)'nin geçerlik güvenilirlik çalışması 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul İli, Marmara Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde eğitim gören üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmada yaş aralığı 18-33 arasında değişen toplam 438 (148 bayan, 290 erkek) üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışması, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim fakültesi Türkçe öğretmenliği bölümünde öğrenim gören toplam 56 ve test-r-test çalışması ise toplam 40 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama amacıyla Saldırganlık Envanteri (SE) ve Saldırganlık Ölçeği (SA) ölçme araçlarından yararlanılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği (SÖ): Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) Buss & Perry (1992) tarafından saldırganlığı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Kendini değerlendirme tekniğine dayanan 5'li likert türündeki ölçek, toplam 34 maddeden meydana gelmektedir (Can, 2002; Palmer & Thakordas, 2003). Ölçek, “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “öfke”, “düşmanlık” ve “dolaylı saldırganlık” olmak üzere beş alt faktörden oluşmaktadır (Can, 2002). Ölçeğin Türkçe uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Can (2002) tarafından yapılmış ve Cronbach alfa değeri .915 olarak bulunmuştur. Test yeniden test korelasyonu güvenilirliği $r=0,482-0,760$, $p=0,000$; alt ölçekler test yeniden test güvenilirliği fiziksel saldırganlıkta $r=0,847$; sözel saldırganlıkta $r=0,696$; öfkede $r=0,746$; düşmanlıkta $r=0,810$; dolaylı saldırganlıkta $r=0,743$; toplam saldırganlıkta $r= 0,857$, $p=0,000$ olup yüksek düzeyde güvenilirlik elde edilmiştir. Eş değer ölçümde tanımlanan güvenilirliği Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği'nin sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı alt ölçekleri

birbiriyle pozitif ilişkisi $r=0,531-0,746$ olarak bulunmuştur. Öfke kontrol ile saldırganlık ölçeği toplam puan ve tüm alt ölçek puanları arasındaki ilişki negatif yönde ($r= -0,304-0,146$) olarak bulunmuştur (Can, 2002).

Saldırganlık Envanteri (SE): Olweus tarafından geliştirilen ve Gladue (1993) tarafından modife edilen Saldırganlık Envanteri (Aggression Inventory) toplam 30 maddeden oluşmakta, ancak 20 madde değerlendirmeye alınmaktadır. Beşli derecelmeli Likert tipi (1 = bana hiç uygun değil, 2= bana birazcık uygun, 3= bana kısmen uygun, 4= bana çok uygun, 5= bana tamamıyla uygun) bir ölçme aracı olan bu envanter, “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “dürtüsel saldırganlık”, ve “saldırganlıktan kaçınma” olmak üzere toplam 4 alt boyuttan meydana gelmektedir. Puanlama, alt boyutlara dâhil olan tüm maddelerin toplanması ve çıkan sonucun ilgili alt boyut kapsamına giren madde sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Gladue tarafından yapılan faktör analizleri neticesinde, erkekler için fiziksel saldırganlık toplam varyansın %32,6’sını, sözel saldırganlık %12,7’sini, dürtüsel saldırganlık % 8,4’ünün ve saldırganlıktan kaçınma % 4,9’unu, kadınlar için ise fiziksel saldırganlık toplam varyansın %5,6’sını, sözel saldırganlık 33,9’unu dürtüsel saldırganlık %15,2’sini, ve saldırganlıktan kaçınma %5,3’ünü açıklamaktadır. Erkek örneklem grubunda fiziksel saldırganlık için Cronbach alfa değeri .82, sözel saldırganlık için .81, dürtüsel saldırganlık .80 ve saldırganlıktan kaçınma alt boyutu için ise .65 olarak tespit edilmiştir. Bayanlardan oluşan örneklem grubunda Cronbach alfa değeri .70, sözel saldırganlık için .76, dürtüsel saldırganlık .76 ve saldırganlıktan kaçınma alt boyutu için ise .70 tespit edilmiştir (Gladue, 1994).

BULGULAR

Saldırganlık Envanteri (SE)’nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Saldırganlık Envanteri (Aggression Inventory)’nin Türkçeye çevrilmesi ve uyarlaması için önce, B.A. Gladue ile mail aracılığıyla temasa geçilmiş ve uyarlama için gerekli olan izin alınmıştır. Envanterin çevirisi için, tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Envanter ilk olarak İngilizce ve Türkçeyi çok iyi bilen 6 kişi tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiştir. Yapılan çeviriler bir araya getirilerek tüm çeviriler arasında orijinal itemleri en iyi ifade ettiği düşünülen maddeler seçilmiştir. Bu aşamanın ardından envanter tekrar İngilizce ve Türkçeyi çok iyi bilen 3 kişiye gönderilerek İngilizceye çeviri işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin ardından, alanda uzman olan kişilerle bir araya gelinerek envanterdeki her bir madde için eldeki çevirilerin, orijinal metne uygun olup olmadığı tekrar incelenmiştir. Gelen öneriler ve geribildirimler doğrultusunda envanterde gerekli görülen değişiklikler yapılmış ve Türkçe formuna son şekli verilmiştir.

Saldırganlık Envanteri İçin Güvenirlik Analizleri

Güvenirlik ölçme aracının ölçtüğü özelliği ya da özellikleri ne derecede bir

kararlılıkla ölçmekte olduğunun göstergesidir. Güvenirlik bir ölçme aracıda bütün soruların birbirleri ile tutarlılığını, ele alınan oluşumu ölçmede türdeşliğini ortaya koyan bir kavramdır. Ya da ölçme sonuçlarının rastgele hatalardan arınlık derecesi olarak tanımlanmaktadır (Tavşancıl, 2002). Bir anlamda güvenilirlik, geçerliğin parçasıdır. Bir testin ölçmek istediği özelliği doğru olarak ölçmesi için, o testin ilk önce söz konusu özelliği tutarlı olarak ölçmesi gerekir (Tekin, 1987).

Güvenirliğin sınanma yöntemlerinden biri olan İç tutarlılık, Likert tipi ölçeklerde, ölçüğün bütünü ve alt boyutları için Cronbach alfa katsayısı hesaplanır. Cronbach alfa katsayısının yüksek oluşu, o ölçekteki maddelerin birbiriyle tutarlı oluşunu ve ölçülen değişken her ne ise aynı değişkeni ölçtüğünü gösterir. (Ergin, 1995; Karasar, 1994).

Tablo 1. Saldırganlık Envanterinin İç Tutarlılık Katsayıları

	N	r
Cronbach α	438	,823
Spearman-Brown	438	,772
Guttman	438	,769

Saldırganlık envanterinin iç tutarlılık güvenilirliğini belirlemek (testin tamamı için) üzere yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=.823$ olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısının belirlenmesine ek olarak maddelerin iki eşdeğer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenilirlik (split-half reliability) katsayıları da ayrıca hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, Spearman değeri (Equal-length Spearman-Brown) $S=.772$ ve Guttman değeri (Guttman split-half) ise $G=.769$ olarak hesaplanmıştır. Spearman ve Guttman değerlerinin hesaplanması sürecinde oluşturulan iki yarımdan elde edilen ilk grup için alpha katsayısı $\alpha_1=.757$; ikinci grup için alpha katsayısı ise $\alpha_2=.668$ olarak bulunmuştur.

İç tutarlılığın hesaplanmasında bir diğer yol ise, “madde toplam puan ve madde kalan korelasyonlarının hesaplanması” ile “ayırt edicilik analizi (discriminant analysis)nin yapılmasıdır. “Madde toplam korelasyonu (Item-total correlation), her test maddesinden elde edilen puan (her bir test maddesinin varyansı) ile testten elde edilen toplam puan arasındaki ilişkinin araştırılmasına dayanır. Madde kalan korelasyonunda ise, belli bir maddeden alınan puan ile o madde hariç tüm testten alınan puan arasındaki ilişkiye bakılır. Ayırt edicilik analizini hesaplamanın yolu, ölçüğün değer ayrımının ve ilişkisi gruplar için kullanılan t-testi analizinin yapılmasıdır. Ölçek değer katsayısı ne kadar büyükse, ilgili madde o ölçüde ayırt edici değere sahiptir. T- testi içinde t katsayısı (kritik oranı)’nın ne kadar büyük olduğuna değil, manidarlık düzeyinin yüksekliğine bakılarak ayırt ediciliğine karar verilir (Ergin, 1995).

Bu bağlamda Saldırganlık Envanteri’nin iç tutarlılığını hesaplamak için ayrıca; madde toplam, madde kalan ve ayırt-edicilik analizleri yapılmış ve analiz sonuçları Tablo. 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Saldıranglık Envanteri'nin Madde Analizi (Madde toplam, madde kalan, ayırt-edicilik) Sonuçları

	Madde Toplam			Madde Kalan		Madde Ayırt edicilik		
	N	R	P	R	p	t	sd	p
Madde 3	438	,371	,000	,293	,000	-42,190	234	,000
Madde 4	438	,229	,000	,134	,000	-42,914	234	,000
Madde 6	438	,481	,000	,401	,000	-34,649	234	,000
Madde 7	438	,553	,000	,479	,000	-35,684	234	,000
Madde 8	438	,521	,000	,439	,000	-44,592	234	,000
Madde 9	438	,596	,000	,536	,000	-31,035	234	,000
Madde 11	438	,540	,000	,448	,000	-42,057	234	,000
Madde 12	438	,653	,000	,578	,000	-48,820	234	,000
Madde 13	438	,689	,000	,619	,000	-52,234	234	,000
Madde 15	438	,441	,000	,346	,000	-50,008	234	,000
Madde 16	438	,655	,000	,586	,000	-47,221	234	,000
Madde 17	438	,391	,000	,290	,000	-46,756	234	,000
Madde 18	438	,499	,000	,405	,000	-52,780	234	,000
Madde 20	438	,389	,000	,301	,000	-41,283	234	,000
Madde 21	438	,659	,000	,587	,000	-45,281	234	,000
Madde 22	438	,306	,000	,203	,001	-45,354	234	,000
Madde 24	438	,396	,000	,302	,000	-43,896	234	,000
Madde 25	438	,433	,000	,349	,000	-43,283	234	,000
Madde 28	438	,373	,000	,292	,000	-43,205	234	,000
Madde 30	438	,336	,000	,242	,000	-44,256	234	,000

Tablo 2’de de görüldüğü üzere, madde toplam ve madde kalan korelasyonları için gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda, envantere yer alan tüm maddeler ile toplam puan arasındaki ilişki istatistiksel açıdan $p<.001$ düzeyinde anlamlıdır. Bunun yanı sıra maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda tüm maddeler için alt ve üst grupların ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak $p<.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu sonuçlar maddelerin ölçtükleri özellik açısından ayırt edici olduğunu ve her bir maddenin aynı yapı içinde olduklarını ispatlamaktadır. Bu sonuçlara dayalı olarak tüm maddelerin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Saldıranglık Envanteri’nin puanların normal dağılıma ne kadar uyup uymadığını test etmek için non-parametrik testlerden “Tek Örneklemli Kolmogorov-Smirnov Uyum İyiliği Testi” uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda Kolmogorov-Smirnov değeri; 1,213, anlamlılık düzeyi 0.755, $p=,106$ ($p>.05$) olarak tespit edilmiş ve Saldıranglık Envanteri’nin normal dağılımdan geldiği hipotezi kabul edilmiştir.

Bu çalışmada, ayrıca Saldırganlık Envanteri'nin alt boyutları bazında güvenilirlik sınaması Cronbach alfa katsayısı, iki-yarı test güvenilirliği (Spearman-Brown ve Guttman), madde toplam puan ve madde kalan korelasyonlarının hesaplanması işlemleri ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan istatistiksel analizler tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutu İçin Yapılan Güvenirlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Tablo 3. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutunun İç Tutarlılık Katsayıları

	N	r
Cronbach α	438	,746
Spearman-Brown	438	,735
Guttman	438	,725

Fiziksel saldırganlık alt boyutunun iç tutarlık güvenilirliğini belirlemek (testin tamamı için) üzere yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=,746$ olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak maddelerin iki eşdeğer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenilirlik (split-half reliability) katsayıları da ayrıca hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, Spearman değeri (Equal-length Spearman-Brown) $S=,735$ ve Guttman değeri (Guttman split-half) ise $G=,725$ olarak hesaplanmıştır. Spearman ve Guttman değerlerinin hesaplanması sürecinde oluşturulan iki yarımdan elde edilen ilk grup için alpha katsayısı $\alpha_1=,460$; ikinci grup için alpha katsayısı ise $\alpha_2=,720$ olarak bulunmuştur.

Tablo 4. Fiziksel Saldırganlık Alt Boyutunun Madde Analizi (Madde toplam, madde kalan) Sonuçları

	Madde Toplam			Madde Kalan	
	N	r	p	r	p
Madde 9	438	,648	,000	,453	,000
Madde11	438	,745	,000	,504	,000
Madde12	438	,797	,000	,595	,000
Madde 13	438	,816	,000	,626	,000

Tablo. 4'te de görüldüğü üzere, madde toplam ve madde kalan korelasyonları için yapılan Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda, fiziksel saldırganlık alt boyutu kapsamında yer alan tüm maddeler ile fiziksel saldırganlık alt boyut puanı arasındaki ilişki istatistiksel açıdan $p<.01$, $p<.001$, düzeyinde anlamlı olarak saptanmıştır.

Sözel Saldırganlık Alt Boyutu İçin Yapılan Güvenirlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Sözel Saldırganlık Alt Boyutunun İç Tutarlılık Katsayıları

	N	R
Cronbach α	438	,690
Spearman-Brown	438	,547
Guttman	438	,543

Sözel saldırganlık alt boyutunun iç tutarlık güvenirliliğini belirlemek (testin tamamı için) üzere yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=,690$ olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısının belirlenmesine ek olarak maddelerin iki eşdeğer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenirlilik (split-half reliability) katsayıları da ayrıca hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, Spearman değeri (Equal-length Spearman-Brown) $S=,547$ ve Guttman değeri (Guttman split-half) ise $G=,543$ olarak hesaplanmıştır. Spearman ve Guttman değerlerinin hesaplanması sürecinde oluşturulan iki yarımdan elde edilen ilk grup için alpha katsayısı $\alpha_1=,572$; ikinci grup için alpha katsayısı ise $\alpha_2=,674$ olarak bulunmuştur.

Tablo 6. Sözel Saldırganlık Alt Boyutunun Madde Analizi (Madde toplam, madde kalan) Sonuçları

	Madde Toplam			Madde Kalan	
	N	r	p	r	p
Madde 3	438	,520	,000	,343	,000
Madde 4	438	,413	,000	,194	,000
Madde6	438	,569	,000	,379	,000
Madde 7	438	,686	,000	,528	,000
Madde 8	438	,593	,000	,394	,000
Madde 16	438	,666	,000	,477	,000
Madde 21	438	,676	,000	,483	,000

Tablo 6’da da görüldüğü üzere, madde toplam ve madde kalan korelasyonları için gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda, sözel saldırganlık alt boyutu kapsamında yer alan tüm maddeler ile sözel saldırganlık alt boyut puanı arasındaki ilişki istatistiksel açıdan $p<.001$, düzeyinde anlamlı olarak saptanmıştır.

Dürtüsel Saldırıcılık Alt Boyutu İçin Yapılan Güvenirlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Tablo 7. Dürtüsel Saldırıcılık Alt Boyutunun İç Tutarlılık Katsayıları

	N	R
Cronbach α	438	,629
Spearman-Brown	438	,625
Guttman	438	,594

Dürtüsel saldırıcılık alt boyutunun iç tutarlılık güvenirliliğini belirlemek üzere yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=,629$ olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak maddelerin iki eşdeğer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenirlik (split-half reliability) katsayıları da ayrıca hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, Spearman değeri (Equal-length Spearman-Brown) $S=,625$ ve Guttman değeri (Guttman split-half) ise $G=,594$ olarak hesaplanmıştır. Spearman ve Guttman değerlerinin hesaplanması sürecinde oluşturulan iki yarımdan elde edilen ilk grup için alpha katsayısı $\alpha_1=,535$; ikinci grup için alpha katsayısı ise $\alpha_2=,335$ olarak bulunmuştur.

Tablo 8. Dürtüsel Saldırıcılık Alt Boyutunun Madde Analizi (Madde toplam, madde kalan) Sonuçları

	Madde Toplam			Madde Kalan	
	N	r	p	R	p
Madde 15	438	,560	,000	,325	,000
Madde 18	438	,628	,000	,399	,000
Madde 20	438	,551	,000	,345	,000
Madde 24	438	,605	,000	,396	,000
Madde 25	438	,644	,000	,464	,000
Madde 28	438	,530	,000	,341	,000
Madde 30	438	,380	,000	,136	,000

Tablo. 8'de de görüldüğü üzere, madde toplam ve madde kalan korelasyonları için gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda, dürtüsel saldırıcılık alt boyutu kapsamında yer alan tüm maddeler ile dürtüsel saldırıcılık alt boyut puanı arasındaki ilişki istatistiksel açıdan $p<.001$ düzeyinde anlamlı olarak saptanmıştır.

Saldırıcılıktan Kaçınma Alt Boyutu İçin Yapılan Güvenirlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Tablo 9. Saldırıcılıktan Kaçınma Alt Boyutunun İç Tutarlılık Katsayıları

	N	r
Cronbach α	438	,580
Spearman-Brown	438	,580
Guttman	438	,580

Saldırıcılıktan kaçınma alt boyutunun iç tutarlık güvenirliliğini belirlemek (testin tamamı için) üzere yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri $\alpha=,580$ olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısının belirlenmesine ek olarak maddelerin iki eşdeğer yarıya bölünmesi ile elde edilen güvenirlik (split-half reliability) katsayıları da ayrıca hesaplanmıştır. Bu doğrultuda, Spearman değeri (Equal-length Spearman-Brown) $S=,580$ ve Guttman değeri (Guttman split-half) ise $G=,580$ olarak hesaplanmıştır. Spearman ve Guttman değerlerinin hesaplanması sürecinde oluşturulan iki yarımdan elde edilen ilk grup için alpha katsayısı $\alpha_1= 1,000$; ikinci grup için alpha katsayısı ise $\alpha_2=1,000$ olarak bulunmuştur.

Tablo 10. Saldırıcılıktan Kaçınma Alt Boyutunun İç Tutarlılık Katsayıları

	Madde Toplam			Madde Kalan	
	N	r	p	r	p
Madde 17	438	,846	,000	,409	,000
Madde 22	438	,832	,000	,409	,000

Tablo 10’da görüldüğü üzere, madde toplam ve madde kalan korelasyonları için gerçekleştirilen Pearson çarpım moment korelasyon analizi sonucunda, dürtüsel saldırıcılık alt boyutu kapsamında yer alan tüm maddeler ile dürtüsel saldırıcılık alt boyut puanı arasındaki ilişki istatistiksel açıdan $p<.01$ ve $p<.001$, düzeyinde anlamlı olarak saptanmıştır.

Tablo 11. Saldırganlık Envanterinin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonlar

		<i>Toplam</i>	<i>Fiziksel Sal.</i>	<i>Sözel Sal.</i>	<i>Dürtüsel Sal.</i>	<i>Sal. Kaçınma</i>
<i>Toplam</i>	r	1	,818	,849	,738	,416
	p		,000	,000	,000	,000
	N		438	438	438	438
<i>Fiziksel Sal.</i>	r		1	,61	,424	,320
	p			,000	,000	,000
	N			438	438	438
<i>Sözel Sal.</i>	r			1	,449	,253
	p				,000	,000
	N				438	438
<i>Dürtüsel Sal.</i>	r				1	,047
	p					,323
	N					438
<i>Sal. Kaçınma</i>	r					1
	p					
	N					

* p<.05, ** p<.01 , *** p<.001

Tablo. 11’ de de görüldüğü üzere, Saldırganlık Envanteri ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment korelasyon analizi sonucunda dürtüsel saldırganlık ve saldırganlıktan kaçınma puanları dışında tüm alt boyutlar arasındaki ilişkiler doğrusal ve istatistiksel açıdan p<.001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Saldırganlık Envanteri’nin güvenilirliğini test etmek üzere ayrıca “test-tekrar- test” metodu uygulanmıştır.

Saldırganlıktan Envanteri (SE)'nin Alt Boyutlar Bazında Test-Tekrar-Test Sonuçları İlişkin Bulgular

Saldırganlıktan Envanteri (SE), Türkçe Öğretmenliği 2. sınıf öğrencilerine 2 hafta ara ile uygulanmış olup iki uygulama sonucu elde edilen ile Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı sonuçları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Saldırganlık Envanteri (SE)'nin Alt Boyutlar Bazında Test-Tekrar-Test Sonuçları

		İkinci Uygulama				
Birinci Uygulama	N	Toplam Saldırganlık	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Dürtüsel Saldırganlık	Saldırganlıktan Kaçınma
Toplam Saldırganlık	40	,528***	,360*	,325*	,470**	,020
Fiziksel Saldırganlık	40	,576***	,562***	,318*	,335*	,008
Sözel Saldırganlık	40	,571***	,423**	,642***	,310	-,075
Dürtüsel Saldırganlık	40	,552***	,159	,253	,713***	,154
Saldırganlıktan Kaçınma	40	-,352*	-,290	-,344*	-,123	,020

* p<.05, ** p<.01 , *** p<.001

Tablo 12’de Saldırganlıktan Envanteri (SE),’nin birinci ve ikinci uygulama sonuçları arasındaki ilişki incelendiğinde; toplam saldırganlığın birinci ve ikinci uygulamaları arasındaki ilişki $r=,528$, $p<.001$; fiziksel saldırganlığın birinci ve ikinci uygulamaları arasındaki ilişki $r=,562$, $p<.001$; sözel saldırganlığın birinci ve ikinci uygulamaları arasında $r=,642$, $p<.001$ düzeyinde; dürtüsel saldırganlığın birinci ve ikinci uygulamaları arasında $r=,713$, $p<.001$ düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Saldırganlıktan kaçınma alt boyutunun birinci ve ikinci uygulamaları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Saldırganlık Envanteri İçin Geçerlik Analizleri

Saldırganlık Envanteri için yapılan güvenilirlik analizlerinden sonra geçerlik analizine geçilmiştir. Ölçeğin orijinal faktör yapısına bağlı kanıarak geçerlik analizi için, ölçüt geçerliği “halihazırda geçerlik” sınaması gerçekleştirilmiştir. Halihazırda geçerlik (concurrent validity), Anastasi (1988)’ye göre varolan durumun tanısıyla ilgilidir ve ölçek puanlarının, ölçüm anında varolan bir ölçütle karşılaştırılması ile bu puanlar arasındaki korelasyonun hesaplanmasına dayanmaktadır. Hâlihazırda geçerlik için, bu korelasyonların yüksek olması beklenir (Özgüven, 1994).

Saldırıcılık Envanteri (SE)'nin ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla Saldırıcılık Ölçeği (SÖ) kullanılmış olup elde edilen sonuçlar tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 13. ile Saldırıcılık Envanteri (SE) ile Saldırıcılık Ölçeği (SÖ) Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Moment Korelasyon Katsayısı Sonuçları

	N	Saldırıcılık Toplam	Fiziksel Sal.	Sözel Sal.	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Sal.
<i>Saldırıcılık Toplam</i>	56	,766***	,676***	,600***	,577***	,310*	,509***
<i>Fiziksel Saldırıcılık</i>	56	,784***	,790***	,515***	,294*	,205	,282*
<i>Sözel Saldırıcılık</i>	56	,784***	,541***	,461***	,415***	,267*	,184
<i>Dürtüsel Saldırıcılık</i>	56	,770***	,377***	,496***	,708***	,352**	,227
<i>Saldırıcılıktan Kaçınma</i>	56	,641***	-,400***	-,287*	-,097	,177	,124

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Saldırıcılık Envanteri (SE) ile Saldırıcılık Ölçeği (SÖ) arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson momentler katsayısı sonucuna göre, fiziksel saldırıcılık ile düşmanlık; sözel saldırıcılık ile dolaylı saldırıcılık; dürtüsel saldırıcılık ile dolaylı saldırıcılık; saldırıcılıktan kaçınma ile düşmanlık ve dolaylı saldırıcılık alt boyutları dışında kalan tüm alt boyutlar arasında istatistiksel açıdan p<.05, p<.01, p<.001 düzeyinde anlamlı ilişki var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Olweus tarafından geliştirilen ve Gladue (1993) tarafından modife edilen Saldırıcılık Envanteri (SE)'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul İli, Marmara Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde eğitim gören 18-33 yaş grubundan toplam 438 (148 bayan, 290 erkek) üniversite öğrencisine ulaşılmıştır.

Çalışmada ilk olarak envanterin son geliştiricisi olan B.A. Gladue ile mail aracılığıyla temasa geçilmiş ve uyarlama için gerekli olan izin alınmıştır. Envanterin Türk kültürüne kazandırılması için öncelikle, tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Envanter ilk olarak İngilizce ve Türkçeyi çok iyi bilen 6 kişi tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiş ve bu çeviriler arasından orijinal itemleri en iyi ifade ettiği düşünülen maddeler seçilmiştir. Bu

aşamanın ardından envanter tekrar İngilizce ve Türkçeyi çok iyi bilen 3 kişiye gönderilerek İngilizceye çeviri işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin ardından, alanda uzman olan kişilerle bir araya gelinerek envanterdeki her bir madde için eldeki çevirilerin, orijinal metne uygun olup olmadığı tekrar incelenmiştir. Gelen öneriler ve geribildirimler doğrultusunda envanterde gerekli görülen değişiklikler yapılmış ve Türkçe formuna son şekli verilmiştir.

Saldırganlık Envanteri (SE)'nin geçerlik çalışmasında envanterin orijinal faktör yapısına bağlı kalınarak ölçüt geçerliği yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Can (2002) tarafından Türk kültürüne kazandırılan Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ile uyarlama çalışması yapılan Saldırganlık Envanteri (SE)'nin aralarındaki ilişkiye bakılmış ve sonuçta alt boyutlar bazında $p < .05$, $p < .01$, $p < .001$ düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçtan hareketle Saldırganlık Envanteri (SE)'nin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Saldırganlık Envanteri (SE)'nin güvenilirliğini test etmek üzere İç tutarlılık hesaplamaları; (Cronbach α - Spearman-Brown – Guttman değerlerinin hesaplanması, madde toplam puan ve madde kalan korelasyonları” ile ayırt edicilik analizi) ile test-tekrar test yöntemlerinden yararlanılmıştır. İç tutarlılık analizinde envanterin bütünü ve alt boyutları için Cronbach α katsayısı: .823; Spearman-Brown değeri: .772 ve Guttman değeri ise .769 olarak bulunmuştur. Madde analizleri sonucunda madde toplam korelasyonlarının: .229- .689; madde kalan korelasyonlarının: .134- .587 arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkileri gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca alt ve üst gruplar arasındaki t testi sonuçları da bu bulguyu destekler niteliktedir. Tüm bu istatistiksel analizler ayrıca envanterdeki her alt boyut için ayrı ayrı yapılmış olup elde edilen sonuçlar envanterdeki maddelerinin gerek tüm envanter gerekse alt boyutlar bazında, birbiri ile tutarlı olduğunu yani iç tutarlığın yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Buna ek olarak yapılan test-tekrar-test güvenilirlik çalışmasında iki uygulama arasındaki korelasyon ilişkilerinin anlamlı olması $r = .528$, $p < .001$ ölçeğin kararlılığı için önemli bir bulgudur.

Saldırganlık Envanteri (SE)'nin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmasından elde edilen tüm bulgular envanterin Türk kültürü için değişik saldırganlık tepkilerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Envanterin farklı örneklem gruplarına uygulanarak geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin tekrar test edilmesi alan için yararlı olabilir.

KAYNAKLAR

- Allende, K.L. (2004). Relationships violence: women perpetrators. Unpublished Doctoral Dissertation, La Verne University, California.
- Aronson, E.; Wilson, T.D; Akert. R.B. (2005). Social psychology. Pearson Education International. Fifth Edition.
- Atkinson, R.L, .Atkinson. R.C, Smith, E.E, Bem, D.J, Hoeksema, S.N. (1999.) Psikolojiye giriş. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Berkowitz, L. (1964). Aggressive Cues in Aggressive Behavior and Hostility Catharsis. *Psychological Review*, 71; 104-122.
- Berkowitz, L. (1987). Frustration, appraisals, and aversively stimulated aggression. *Aggressive Behavior*, 14; 3-11.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression. *American Psychologist*, April; 494-503.
- Can, S. (2002). Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması. GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul.
- Dollard, J; Doob, L; Miller, N; Mowrer, O.H., & Sears,R. (1998). Frustration and aggression. Florence, KY: Routledge.
- Ergin, D. Y. (1995). Ölçeklerde geçerlik ve güvenilirlik. *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 7, 125-148.
- Felsten, G. & Hill, V. (1999). Aggression questionnaire hostility scale predicts anger in response to mistreatment. *Behavior Research and Therapy*, 37; 87-97.
- Fromm, E. (1993). İnsandaki yıkıcılığın kökenleri. 2. Baskı. İstanbul: Payel Yayınları.
- Gehlbach, L.A.N. (2000). The relation between emotional state, social cognition, and aggression in boys. Unpublished Doctoral Dissertation. Southern Illinois University.
- Gladue, B., A. (1991). Aggressive behavioral characteristics, hormones, and sexual orientation in men and women. *Aggressive Behavior*, 17, p: 313-326
- Gladue B. A., (1994). Measures for clinical practice: A sourcebook: Vol. 2 Adults (4th ed.). Fischer, J., & Corcoran, K. (Ed) New York: Oxford University Press.

- Jarvinen, L.K. (2001). Aggressive behavior. and social problem- solving strategies: A review of the findings of a seven-year follow-up from childhood to late adolescence. *Criminal Behavior and Mental Health*, 11, 236-250.
- Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi. (5. Basım). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd
- Lui, J.H. (2004a). Concept analysis aggression. *Issues in Mental Health Nursing*, 25; 693-714.
- Lui, J.H. (2004b). Childhood externalizing behavior: theory and implications. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*; Jul-Sep 17, (3).
- Morgan, C. (1998). Psikolojiye giriş. (Yayın Sorumlusu: Sirel Karakaş ve Diğerleri). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları. Yayın No: 1.
- Morris, C.G. (2002). Psikolojiyi anlamak. (Çev: Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No: 23.
- Özgüven, İ.E. (1994). Psikolojik testler. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Pakaslahti, (2000). Children's and adolescents' aggressive behavior in context: The development and application of aggressive problem-solving strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 5(5); 467-490.
- Palmer, J, ve Thakordas, V, (2003). Relationship between bullying and scores on the Buss-Perry Aggression Questionnaire among imprisoned male offenders. *Aggressive Behavior*, 31; 56-66.
- Şenel, F.,(2003). Beynin gizemi. *Bilim ve Teknik Dergisi*. Yeni Ufuklara Eki. Ankara.
- Tavşancıl, T., E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tekin, H. (1993). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Meso Yayınevi.
- Walker, S. & Richardson, D.R. (1998). Aggression strategies among older adults: Delivered but not seen. *Aggression and Violent Behavior*, 3 (3); 287-294.
- Well, D & Miller, M.J. (1993). Adolescent affective aggression: An intervention model. *Adolescence*, 28, (112); 2